

WYMAGANIA EDUKACYJNE DLA KLASY III

Kryteria wymagań na poszczególnych poziomach wyrażane w punktach.

6p. – 5p. - poziom wysoki

4p. - - poziom średni

3p. – 2p. - poziom niski

1p. - poziom poniżej oczekiwań

Działania edukacyjne	Zakres umiejętności	Poziom osiągnięć	Kryteria Uczeń:
EDUKACJA POLONISTYCZNA	Korzystanie z informacji	6	Czyta poprawnie, płynnie, biegle i wyraziście nowe, długie teksty; ma szybkie tempo czytania cichego z jednoczesnym rozumieniem treści; czyta literaturę nadobowiązkową oraz czasopisma dla dzieci; potrafi sprecyzować swoje upodobania i potrzeby czytelnicze oraz wybrać odpowiednią dla siebie lekturę; wyszukuje w tekście, słowniku, encyklopedii potrzebne informacje i wyciąga wnioski; potrafi korzystać z poznanych form użytkowych: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki.
		5	Czyta płynnie z ekspresją i rozumie teksty przeznaczone dla I etapu edukacji i wyciąga wnioski; uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji; regularnie korzysta z biblioteki; czyta wybrane przez siebie lub wskazane przez nauczyciela książki; samodzielnie wyszukuje w tekście potrzebne informacje; rozpoznaje formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki.
		4	Czyta płynnie i wyraziście wcześniejsze wyuczone teksty; czyta cicho ze zrozumieniem; czyta książki i czasopisma dziecięce; dzieli się wrażeniami po przeczytanych lekturach; korzysta z obrazkowych słowników i encyklopedii, wyszukuje w tekście informacje na dany temat.
		3	Poprawnie czyta wyuczone teksty, rozumie je czytając wolno i cicho; zazwyczaj wskazuje w tekście potrzebne informacje i potrafi z nich skorzystać; zna tytuły przeczytanych utworów i niektóre ich fragmenty; sięga tylko po lektury obowiązkowe.
		2	Czyta poprawnie krótkie wyuczone teksty; czytając cicho, rozumie tylko niektóre fragmenty; odpowiada na pytania dotyczące wysłuchanych tekstów.
		1	Czyta bardzo wolno, całościowo tylko krótkie wyrazy, resztę wyrazów sylabizuje, czasami gloskuje, często przekręca wyrazy lub zmienia końcówki, ma trudności z przeczytaniem wielosylabowych wyrazów, nie kończy cicho czytanego tekstu; nie potrafi korzystać z przekazywanych informacji.
	Analiza i interpretacja tekstów kultury	6	Potrafi ciekawie zinterpretować teksty; rozumie morał wynikający z utworu baśniowego; samodzielnie wskazuje podstawowe środki artystyczne w poezji i prozie; odróżnia fakty istotne od mniej ważnych; samodzielnie układa dialogi do inscenizowanych tekstów; potrafi ocenić postępowanie bohatera literackiego; stosuje środki ekspresji, łączy słowa z ruchem, gestem i mimiką; wykazuje ogromną wrażliwość estetyczną; samodzielnie redaguje ciekawe opowiadania „twórcze,” oparte na własnych doświadczeniach lub losach bohaterów.
		5	Bierze udział w rozmowach inspirowanych literaturą; jasno komunikuje swoje odczucia i spostrzeżenia dotyczące przeczytanych utworów; samodzielnie wskazuje postaci główne i drugoplanowe; zachowuje chronologię wydarzeń, potrafi odróżnić zdarzenia istotne od mniej istotnych; samodzielnie i prawidłowo określa czas i miejsce akcji utworów oraz nastroj; dokonuje oceny postępowania bohaterów i wydarzenia wraz z uzasadnieniem swego sądu; aktywnie uczestniczy w zbiorowym układaniu dialogów do inscenizowanych tekstów literackich.
		4	Rozszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi; wypowiada się dość chętnie uczestnicząc w rozmowach inspirowanych literaturą; poprawnie formułuje zdania pod względem stylistycznym i gramatycznym; wyraża w czytelny sposób emocje; poprawnie określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów oraz przyczynę i skutek ich zachowania; potrafi rozpoznać w utworach literackich opowiadanie, opis, dialog.
		3	Bierze udział w rozmowach, wypowiada się krótko zdaniami prostymi; najczęściej udziela poprawnych odpowiedzi na pytania, popełnia błędy językowe; czasem przejawia zainteresowania literaturą; zaznacza w tekstach fragmenty na podany temat; określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów; ukierunkowany korzysta z podręczników i zeszytów ćwiczeń oraz innych środków dydaktycznych.
		2	Na ogół nie podejmuje prób interpretowania utworów literackich; często nie przejawia zainteresowania literaturą; ma problemy z ustalaniem kolejności wydarzeń; ma trudności z komunikowaniem swoich odczuć i spostrzeżeń dotyczących wspólnie przeczytanych utworów.
		1	Nie przejawia zainteresowania lekturą; nie wykazuje inicjatywy do uczestniczenia w analizie i interpretacji tekstów kultury; odpowiada na pytania wyrazami lub pojedynczymi zdaniami, popełniając błędy gramatyczne i stylistyczne.
	Tworzenie wypowiedzi	6	Stosuje spójne i logiczne wypowiedzi wielozdaniowe, poprawne pod względem językowym; posługuje się bogatym słownictwem (wyrazy bliskoznaczne); wypowiada się w uporządkowanej formie; potrafi wyrazić swoją opinię na każdy temat; dba o kulturę wypowiedziania się; mówi tak ciekawie, że inni chętnie go słuchają; stosuje różnorodne formy wypowiedzi pisemnej: wiersze, opowiadania, teksty informacyjne; ma szybkie tempo pisania, a pismo jest kształtne, płynne i czytelne; przekształca zdania pojedyncze na zdania złożone, zawsze poprawnie wskazuje w nich poznane części mowy; rozpoznaje i układa samodzielnie wszystkie rodzaje zdań; pisze bezbłędnie pod względem ortograficznym i interpunkcyjnym.
		5	Dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych; wypowiada się zdaniami złożonymi, poprawnymi pod względem językowym i logicznym; zachowuje odpowiednią strukturę form wypowiedzi; rozpoznaje i układa samodzielnie wszystkie rodzaje zdań; prawidłowo rozpoznaje wszystkie części mowy i samodzielnie podaje przykłady; zna i stosuje poznane zasady ortograficzne; pisze kształtnie zachowując proporcje liter.
		4	Wypowiada się zdaniami prostymi, poprawnymi pod względem językowym; nadaje właściwą intonację zdaniom pytającym, oznajmującym i rozkazującym; poprawnie zapisuje większość zdań z pamięci i ze słuchu; zna, ale nie zawsze stosuje zasady ortograficzne w zakresie opracowanego słownictwa; ma właściwe tempo pisania.

		3	Wypowiada się krótko zdaniami prostymi, popełnia błędy językowe, a wypowiedź nie zawsze jest spójna i logiczna; wymaga dodatkowych wyjaśnień przy redagowaniu wybranej krótkiej formy wypowiedzi pisemnej; zapisuje większość zdań z pamięci i ze słuchu popełniając błędy ortograficzne i interpunkcyjne; nie zawsze pisze kształtne litery.
		2	Nie zawsze dba o kulturę wypowiedzianą się i stosowanie formuł grzecznościowych; popełnia sporo błędów językowych, a wypowiedzi nie są uporządkowane i logiczne; bierze udział w zbiorowym redagowaniu wypowiedzi; nie potrafi wykorzystać poznanych zasad ortograficznych w pisaniu ze słuchu; na ogół poprawnie przepisuje tekst, tempo pisania jest powolne lub szybkie i niestaranne.
		1	Nie uczestniczy w rozmowach lub wypowiedzi są niespójne; nie układa samodzielnie zdań; w pisaniu z pamięci lub ze słuchu popełnia liczne błędy ortograficzne, gubi i przestawia litery, nie zna zasad ortograficznych w zakresie opracowanego słownictwa; nie przestrzega zasad kaligrafii.
EDUKACJA MUZYCZNA	W zakresie odbioru muzyki.	6	Wykazuje aktywność twórczą oraz szczególnie zdolności muzyczne; umie śpiewać indywidualnie piosenki nie tylko z repertuaru dziecięcego, śpiewa z pamięci hymn narodowy; tworzy rymowanki tematyczne, układa i realizuje rytmy i wzory rytmiczne na instrumentach perkusyjnych; gra na wybranych instrumentach melodycznych; rozpoznaje i reaguje ruchem na zmiany tempa, metrum i dynamiki; zna i tańczy kroki i figury wybranych tańców ludowych; aktywnie słucha muzyki i odróżnia jej elementy(melodia, rytm, wysokość dźwięku, tempo); uczestniczy w koncertach muzycznych w szkole i poza nią i wyraża swoje opinie na temat wysłuchanych prezentacji muzycznych.
		5	Umie śpiewać indywidualnie piosenki z repertuaru dziecięcego, śpiewa z pamięci hymn narodowy; odtwarza proste rytmy i wzory rytmiczne na instrumentach perkusyjnych, rozpoznaje niektóre rodzaje głosów ludzkich i brzmienie wybranych instrumentów muzycznych; gra proste melodie i akompaniamenty na wybranych instrumentach melodycznych; potrafi tańczyć podstawowe kroki i figury krakowiaka i polki; aktywnie słucha muzyki i potrafi odróżniać jej cechy; uczestniczy w koncertach muzycznych w szkole i zachowuje się kulturalnie w czasie trwania koncertu.
		4	Umie śpiewać w grupie poznane piosenki i hymn państwowy; reaguje ruchem na zmiany tempa, metrum i dynamiki; zna kroki i figury krakowiaka i polki; potrafi rozpoznać brzmienie niektórych instrumentów muzycznych; uczestniczy w koncertach muzycznych w szkole.
		3	Uczestniczy w zespołowym śpiewaniu piosenek oraz hymnu państwowego; nie zawsze prawidłowo reaguje na zmiany tempa, metrum i dynamiki; powtarza niektóre kroki i figury tańców ludowych; zna brzmienie wybranych instrumentów muzycznych.
		2	Ma trudności z opanowaniem tekstów i melodii piosenek oraz hymnu państwowego; ma trudności z reagowaniem na zmianę metrum i dynamiki; zna niektóre kroki tańców ludowych; zna brzmienie wybranych instrumentów muzycznych; nie zawsze potrafi dostrzec i rozpoznać charakter słuchanej muzyki.
		1	Nie potrafi powtórzyć treści i melodii piosenek oraz hymnu państwowego; nie potrafi powtórzyć podstawowych kroków tańców ludowych; nie reaguje na brzmienie instrumentów perkusyjnych; nie dostrzega różnic w charakterze słuchanej muzyki.
	W zakresie tworzenia muzyki	6	Tworzy samodzielnie w obrębie określonej tematyki rymowanki, wyliczanki, fraszki szkolne; wykonuje proste ilustracje instrumentalne do podanych tekstów i obrazów; potrafi odczytać i zapisać znaki muzyczne.
		5	Potrafi improwizować głosem proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów; umie improwizować na instrumentach muzycznych według ustalonych zasad; potrafi odczytać i zapisać znaki muzyczne.
		4	Umie wykonać proste improwizacje ruchowe do podanej muzyki wyrażając jej nastrój i charakter; wie, że muzykę można zapisać i odczytać.
		3	Nie zawsze potrafi wykonać proste improwizacje ruchowe; ma problem z rozpoznaniem i odczytaniem znaków muzycznych; niechętnie podejmuje grę na instrumentach.
		2	Prezentuje niski stopień indywidualnego zaangażowania w tworzenie muzyki; nie potrafi dopasować instrumentów perkusyjnych do potrzeb improwizacji muzycznej.
		1	Wykazuje słabą aktywność podczas zabaw przy muzyce; nie podejmuje próby gry na instrumentach perkusyjnych.
	W zakresie percepcji sztuki	6	Podejmuje wyzwania w kontaktach z wybranymi dziedzinami sztuki (architektura, malarstwo, grafika, rzeźba); wypowiada się na temat dziedzin sztuki; korzysta z przekazów medialnych w zakresie pozyskiwania informacji o dziedzinach sztuki.
		5	Chętnie poznaje dzieła sztuki, zabytki w obrębie środowiska rodzinnego, szkolnego, lokalnego; posiada wiedzę o prawach autora i stosuje się do nich; korzysta z narzędzi medialnych.
		4	Umie zastosować elementarną wiedzę o wybranych dziedzinach i dziełach sztuki; posiada wiedzę o prawach autorskich i pozyskuje informację medialne.
		3	Nie zawsze rozpoznaje i podaje przykłady z zakresu wybranych dziedzin sztuki, dzieł i zabytków; stara się stosować do poznanej wiedzy o prawach autorskich.
		2	Ma trudności z podaniem przykładów dzieł sztuki; niechętnie korzysta z narzędzi medialnych; nie stosuje wiedzy o prawach autorskich.
		1	Nie potrafi rozpoznać żadnych dzieł sztuki i zabytków w obrębie najbliższego środowiska; nie wykorzystuje narzędzi medialnych i wiedzy o prawach autorskich.
EDUKACJA PLASTYCZNA	W zakresie ekspresji przez sztukę	6	Podejmuje działania plastyczne w obrębie kompozycji płaskich i przestrzennych; realizuje proste projekty służące upowszechnianiu kultury poprzez stosowanie określonych narzędzi i wytworów przekazów medialnych.
		5	Stosuje różne środki wyrazu plastycznego (kształt, barwa, faktura) oraz określone materiały i techniki plastyczne; tworzy prace służące kształtowaniu własnego wizerunku i otocznia.
		4	Posługuje się środkami wyrazu plastycznego; poprawnie dobiera materiały i techniki plastyczne.
		3	Wykonuje prace plastyczne według podanego wzoru; nie zawsze trafnie wykorzystuje środki wyrazu plastycznego.
		2	Niechętnie podejmuje działalność plastyczną; Nie potrafi zastosować środków wyrazu plastycznego (kształt, barwa, faktura).
		1	Wykazuje niechęć do wykonywania prac plastycznych z elementarnym wykorzystaniem środków i technik plastycznych.
	W zakresie recepcji sztuki	6	Potrafi odróżnić takie dziedziny działalności twórczej człowieka jak: architektura, sztuki plastyczne, fotografia, film, przekazy medialne; zna wybrane dzieła europejskiego dziedzictwa kultury.

		5	Rozpoznaje wytwory sztuki ludowej i rzemiosła artystycznego, opisuje ich cechy; posługuje się terminami właściwymi dla poszczególnych dziedzin działalności twórczej człowieka.
		4	Nazywa różne dziedziny działalności twórczej człowieka; wyróżnia cechy charakterystyczne wybranego działu sztuki.
		3	Nie zawsze poprawnie wskazuje przykłady dzieł sztuki; nie potrafi wskazać różnic między wybranymi dziedzinami działalności twórczej człowieka.
		2	Ma trudności ze wskazaniem i opisaniem podanych przykładów architektury, sztuki plastycznej, filmu, przekazu medialnego.
		1	Nie potrafi wskazać i opisać wybranych dziedzin sztuki.
EDUKACJA SPOŁECZNA	W zakresie odróżniania dobra od zła w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi	6	Jest sprawiedliwy i prawdomówny; zawsze pomaga potrzebującym i żyje według zasady bycia dobrym kolegą i z tej perspektywy ocenia bohaterów baśni; nigdy nie przywłaszcza sobie cudzych rzeczy, a pożyczone oddaje niezniszczone; współpracuje z innymi; przeciwstawia się kłamstwu i obmowie; w stosunku do rówieśników i osób dorosłych zawsze stosuje zwroty grzecznościowe; zna prawa i obowiązki ucznia i respektuje je; potrafi powiadomić dorosłych o zaistniałym niebezpieczeństwie, potrafi wykorzystać numery telefonów alarmowych.
		5	Rozumie pojęcia prawdy i kłamstwa; zna zasady bycia dobrym kolegą, jest uczynny i uprzejmy wobec innych; zdaje sobie sprawę z tego, jak ważna jest prawdomówność; stara się przeciwdziałać kłamstwu i obmowie; zawsze pamięta o oddaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczy ich; zna prawa i obowiązki ucznia i zwykle respektuje je. Zna zagrożenia ze strony ludzi i potrafi powiadomić dorosłych o niebezpieczeństwie.
		4	Stara się być prawdomówny, uczciwy i koleżeński, a także pomagać potrzebującym; wie, że pożyczonych rzeczy nie wolno niszczyć i należy je oddać; zna prawa i obowiązki ucznia i przeważnie respektuje je; zna numery telefonów alarmowych.
		3	Rzadko odróżnia dobro i zło w kontaktach z rówieśnikami; czasami nie przestrzega reguł obowiązujących w kontaktach międzyludzkich; zdarza się, że niegrzecznie zwraca się do innych; nie pamięta o oddaniu pożyczonych rzeczy lub oddaje je, ale zniszczone; zna prawa i obowiązki ucznia, ale czasem nie respektuje ich; nie zawsze pamięta numery telefonów alarmowych.
		2	Jest konfliktowy; nie przestrzega reguł prawdomówności; nie szanuje cudzej własności; nie stosuje zwrotów grzecznościowych lub używa wulgaryzmów; ma kłopot z oddawaniem pożyczonych rzeczy; zna prawa i obowiązki ucznia, ale często nie respektuje ich; nie zawsze pamięta numery telefonów alarmowych,
		1	Ma problemy w zakresie współdziałania z innymi; nie przestrzega przyjętych norm etycznych; potrafi zniszczyć pożyczoną rzecz; nie zna numerów telefonów alarmowych; nie przestrzega zasad właściwego zachowania się w stosunku do dorosłych i rówieśników.
	W zakresie kształtowania poczucia przynależności do rodziny i społeczności lokalnej	6	Wie, co wynika z przynależności do swojej rodziny; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny i dostosowuje do niej swoje oczekiwania; potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości, jej ważne obiekty; zna tradycje związane z miejscem zamieszkania; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez społeczność lokalną; zna wartość pracy w życiu człowieka i wybrane zawody.
		5	Identyfikuje się z rodziną i jej tradycjami; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie się z nich wywiązuje; potrafi okazać swoim bliskim miłość i przywiązanie; pomaga innym i chętnie dzieli się z potrzebującymi; prezentuje dużą wiedzę na temat swojej miejscowości, ważniejszych obiektów, tradycji; wie, do kogo i w jaki sposób może się zwrócić o pomoc; często uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez społeczność lokalną.
		4	Zwykle identyfikuje się z rodziną i jej tradycjami; przeważnie wywiązuje się z podejmowanych obowiązków domowych; pomaga innym i umie dzielić się z potrzebującymi; zna najbliższą okolicę, ważniejsze obiekty, tradycje; rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania.
		3	Zna obowiązki wynikające z przynależności do rodziny; zna relacje między najbliższymi; zwykle wywiązuje się z podjętych obowiązków domowych; potrafi dostosować własne oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny; zna najbliższą okolicę, najważniejsze obiekty, tradycje; docenia wartość pracy najbliższych.
		2	Wie, jakie relacje są między najbliższymi; nie zawsze rzetelnie wywiązuje się z obowiązków domowych; często nie dostosowuje własnych oczekiwań do realiów ekonomicznych rodziny; rozumie potrzebę utrzymywania dobrych stosunków z sąsiadami, jednak czasami wchodzi z nimi w konflikt; nie docenia pracy innych.
		1	Nie identyfikuje się z rodziną i tradycjami; rzadko wywiązuje się z obowiązków domowych; nie pomaga innym i nie dzieli się z potrzebującymi; słabo orientuje się w najbliższej okolicy, ważniejszych obiektach, tradycjach, przeważnie nie bierze udziału w wydarzeniach organizowanych przez społeczność lokalną i wchodzi w konflikty z sąsiadami; nie szanuje pracy innych.
	W zakresie wychowania patriotycznego w poczuciu przynależności do kraju i Europy	6	Zna i wymienia niektóre zwyczaje i obrzędy typowe dla polskiej tradycji i kultury, a także zwyczaje i obrzędy typowe dla wybranych krajów Europy; wie, na czym polegają różnice między ludźmi różnych narodów i kultur; za hymn Polski i Unii Europejskiej; rozumie i szanuje prawo do własnej obrzędowości i tradycji; zna najważniejsze wydarzenia historyczne dotyczące własnego kraju; potrafi wymienić zasłużonych Polaków i powiedzieć, czym się zasłużyli dla ojczyzny.
		5	Zna niektóre zwyczaje i obrzędy typowe dla polskiej tradycji i kultury, a także zwyczaje i obrzędy typowe dla wybranych krajów Europy; wie, że istnieją różnice między ludźmi różnych narodów i kultur; szanuje prawo do własnej obrzędowości i tradycji; zna hymn Polski i wie jak brzmi hymn Unii Europejskiej; wie, że w jego kraju są ludzie szczególnie zasłużeni dla ojczyzny, potrafi wymienić kilka nazwisk.
		4	Rozpoznaje wybrane zwyczaje i obrzędy typowe dla polskiej tradycji i kultury, a także zwyczaje i obrzędy typowe dla wybranych krajów Europy; wie, że istnieją różnice między ludźmi różnych narodów i kultur; stara się szanować prawo do własnej obrzędowości i tradycji; potrafi rozróżnić hymn Polski od hymnu Unii Europejskiej; wie, że w jego kraju są ludzie szczególnie zasłużeni dla ojczyzny.
		3	Wie, że istnieją zwyczaje i obrzędy typowe dla polskiej tradycji i kultury że oraz zwyczaje i obrzędy typowe dla wybranych krajów Europy; nie zna różnic między ludźmi różnych narodów i kultur; zwykle jest tolerancyjny wobec innej niż własna obrzędowości i tradycji; orientuje się, że istnieją ludzie szczególnie zasłużeni dla własnego kraju; zna pojedyncze wydarzenia historyczne dotyczące Polski.
		2	Orientuje się, że istnieją zwyczaje i obrzędy typowe dla polskiej tradycji i kultury, nie zna zwyczajów i obrzędów typowych dla wybranych krajów Europy; nie zna różnic między ludźmi różnych narodów i kultur; nie potrafi wymienić znanych Polaków; nie zna żadnych wydarzeń historycznych dotyczących Polski.
		1	Nie zna istniejących zwyczajów i obrzędów typowych dla polskiej tradycji i kultury, ani zwyczajów i obrzędów typowych dla wybranych krajów Europy; jest nietolerancyjny wobec innej niż własna obrzędowości i tradycji; nie potrafi wymienić znanych Polaków i nie interesuje się historią Polski.

EDUKACJA PRZYRODNICZA	W zakresie rozumienia i poszanowania świata roślin i zwierząt	6	Rozpoznaje i nazywa zwierzęta i rośliny charakterystyczne dla wszystkich regionów Polski; opisuje życie we wszystkich ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące, w zbiornikach wodnych; wymienia i nazywa charakterystyczne elementy typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego; podaje przykłady zagrożeń ze strony roślin i zwierząt; prowadzi skomplikowane obserwacje i doświadczenia wykazujące zanieczyszczenie najbliższego otoczenia (powietrza, wody, gleby), analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem; jest inicjatorem działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego; stara się zapobiegać zniszczeniom dokonywanym przez ludzi - wypalanie łąk, kłusownictwo, hałas, zaśmiecanie lasów, (np. poprzez wykonywanie plakatów o tej tematyce); podaje liczne przykłady pozytywnego i negatywnego wpływu przyrody nieożywionej na zdrowie człowieka, zwierząt i roślin; nazywa i wskazuje części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi; zawsze dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych.
		5	Wymienia zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski; opisuje życie w wybranych ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące, w zbiornikach wodnych; nazywa charakterystyczne elementy typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego; orientuje się w zagrożeniach ze strony roślin i zwierząt; prowadzi proste obserwacje i doświadczenia wykazujące zanieczyszczenie najbliższego otoczenia (powietrza, wody, gleby), analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem; podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku; wie, jakie zniszczenia w przyrodzie dokonuje człowiek; zna działania sprzyjające środowisku przyrodniczemu; zna przykłady pozytywnego i negatywnego wpływu środowiska na istoty żywe; nazywa części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi; dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych.
		4	Wymienia niektóre zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski; zna różnice dotyczące warunków życia we wszystkich ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące, w zbiornikach wodnych; nazywa charakterystyczne elementy niektórych typowych krajobrazów Polski; orientuje się w wybranych zagrożeniach ze strony roślin i zwierząt; prowadzi proste obserwacje i doświadczenia wykazujące zanieczyszczenie najbliższego otoczenia (powietrza, wody, gleby), czasem analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem; zna działania sprzyjające środowisku przyrodniczemu; zna podstawowe przykłady pozytywnego i negatywnego wpływu przyrody nieożywionej na ludzi, zwierzęta i rośliny; nazywa niektóre części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi; stara się dbać o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych.
		3	Rozpoznaje niektóre zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski; dostrzega różnice dotyczące warunków życia w wybranych ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące, w zbiornikach wodnych; rozróżnia i nazywa typowe krajobrazy Polski, bez wymieniania ich charakterystycznych elementów; wie o kilku zagrożeniach dla człowieka ze strony roślin czy zwierząt; próbuje prowadzić proste obserwacje i doświadczenia przyrodnicze, ale nie analizuje ich; wie, że istnieją działania sprzyjające środowisku przyrodniczemu; zna nieliczne przykłady pozytywnego i negatywnego wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze; nie dostrzega wpływu przyrody nieożywionej na pozostałą część przyrody; potrafi nazwać podstawowe części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi; wie, jak należy dbać o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych.
		2	Orientuje się, że w różnych regionach Polski żyją odrębne gatunki zwierząt i roślin; wie, że warunki życia w różnych ekosystemach różnią się między sobą; rozróżnia typowe krajobrazy Polski, ale nie zna ich nazw i charakterystycznych elementów; nie zdaje sobie sprawy z istniejących zagrożeń ze strony roślin i zwierząt; wie, uczestniczy w grupowym prowadzaniu obserwacji i doświadczeń przyrodniczych; zna nieliczne działania sprzyjające środowisku przyrodniczemu; orientuje się w nazwach części ciała ludzi i zwierząt; nie zawsze dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych.
		1	Nie orientuje się, że w różnych regionach Polski żyją odrębne gatunki zwierząt i roślin; zauważa różnice w krajobrazach Polski; nie interesuje się doświadczeniami przyrodniczymi i ich nie prowadzi; wie, że ludzie mogą chronić środowisko, w którym żyją; nazywa podstawowe części ciała ludzi i zwierząt; nie dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych.
	W zakresie rozumienia warunków atmosferycznych	6	Potrafi wymienić składniki pogody (temperatura powietrza, opady, ciśnienie atmosferyczne, kierunek i siła wiatru) oraz nazwy przyrządów służących do ich pomiaru; prowadzi obserwację pogody w formie kalendarza pogody i rozumie prognozy pogody; opisuje i porównuje cechy pogody i zjawiska atmosferyczne w różnych porach roku i określa ich wpływ na życie ludzi i zwierząt; zna zagrożenia ze strony zjawisk atmosferycznych, takich jak: burze, śnieżyce, powodzie, upały i wie jak się zachować.
		5	Wie, co to jest pogoda; prowadzi obserwację pogody w formie kalendarza pogody i rozumie jej prognozy; umie scharakteryzować zjawiska atmosferyczne w różnych porach roku i ich wpływ na życie ludzi i zwierząt; opisuje cechy pogody i zjawiska atmosferyczne w różnych porach roku, zna ich wpływ na życie ludzi i zwierząt; zna zagrożenia ze strony wybranych zjawisk atmosferycznych i wie jak się zachować.
		4	Zna zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; zna zagrożenia ze strony niektórych zjawisk atmosferycznych i wie, jak zachować się w sytuacji zagrożenia; nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody; obserwuje pogodę i prowadzi obrazkowy kalendarz pogody; rozumie komunikaty o pogodzie i ubiera się odpowiednio do nich.
		3	Rozpoznaje zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; wskazuje najczęściej występujące zagrożenia ze strony niektórych zjawisk atmosferycznych i wie, jak zachowywać się w sytuacji zagrożenia; wymienia kolejne pory roku; nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające ze stanu pogody; obserwuje pogodę, ale nie dostrzega wszystkich jej elementów; prowadzi obrazkowy kalendarz pogody; rozumie wybrane elementy komunikatów o pogodzie i ubiera się odpowiednio do nich.
		2	Rozpoznaje niektóre zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; nie zawsze dostrzega zagrożenia ze strony zjawisk atmosferycznych; czasem nie wie, jak zachować się w sytuacji zagrożenia; myli kolejność pór roku; podejmuje próby obserwacji pogody i prowadzenia obrazkowego kalendarza pogody; nie korzysta z komunikatów pogody.
		1	Ukierunkowany dostrzega związek danych zjawisk atmosferycznych z poszczególnymi porami roku; nie rozumie zagrożeń wynikających ze zjawisk atmosferycznych i zna tylko niektóre sposoby zachowania się w sytuacji zagrożenia; nie zna wszystkich pór roku; sporadycznie prowadzi obrazkowy kalendarz pogody; nie zna źródeł informacji o pogodzie.
EDUKACJA MATEMATYCZNA	Stosunki przestrzenne, klasyfikacja, figury	6	Rozpoznaje i nazywa wybrane cechy figur geometrycznych; liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1 w dostępnym zakresie; potrafi zapisać cyframi, odczytuje i porównuje liczby w zakresie 10000; podejmuje próby obliczania prostych wyrażeń zgodnie z kolejnością działań sugerowaną treścią zadania; dokonuje podziału przez mieszczące i podział na materiale manipulacyjnym; umie obliczać proste przypadki sum i różnic w zakresie 10000; ilustruje formuły działań na grafach, osiach

	geometryczne; liczenie i sprawności rachunkowe; pomiar, obliczenia pieniężne		liczbowych i w tabelach, oblicza je; potrafi samodzielnie rozwiązywać, układać i przekształcać zadania jednodziałaniowe; umie zastosować w ćwiczeniach praktycznych porównywanie ilorazowe; potrafi rozwiązywać zadania złożone w kilku etapach oraz podejmuje próby rozwiązywania zadań złożonych w jednym zapisie; umie układać i przekształcać zadania tekstowe do podanych sytuacji, rysunków i formuł działań; dokonuje pomiarów odległości, ciężaru przedmiotów, wskazuje lżejsze i cięższe, porównuje ilości mierzonych płynów, wykonuje proste obliczenia; potrafi obliczać upływ czasu z użyciem jednostek: pół godziny, kwadrans; wie, do czego służą termometry i jakie są ich rodzaje, odczytuje temperaturę; zna będące w obiegu monety i banknoty o wartości 10-200 zł; umie liczyć pieniądze na zbiorach zastępczych, potrafi obliczać koszt zakupów na podstawie ilości i ceny towarów; wie, jak obliczyć wartość otrzymanej reszty.
		5	Rozpoznaje i nazywa figury: koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt (także położone nietypowo); rysuje odcinki o podanej długości; wie, jak obliczyć obwód kwadratu, trójkąta i prostokąta; rysuje figury w pomniejszeniu i powiększeniu; liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1, liczy dziesiątkami do 100 i setkami do 1000; stosuje liczby w aspekcie głównym, porządkowym i miarowym; umie zapisywać cyframi i odczytać liczby do 1000; porównuje dwie dowolne liczby w zakresie 1000 (słownie i zastosowaniem znaków: <, >, =); umie odczytać i zapisać liczby w systemie rzymskim od I do XII; potrafi sprawnie dodawać i odejmować liczby w zakresie 100 oraz sprawdzać wyniki dodawania za pomocą odejmowania; podejmuje próby obliczania sum i różnic różnymi sposobami; podaje z pamięci iloczyn w zakresie tabliczki mnożenia; umie sprawdzać wyniki dzielenia za pomocą mnożenia; rozwiązuje łatwe zadania jednodziałaniowe, zadania tekstowe na porównywanie różnicowe oraz za pomocą równania z niewiadomą oznaczoną okienkiem; umie mierzyć i zapisywać wyniki pomiarów długości, szerokości i wysokości przedmiotów; potrafi dokonywać pomiarów odległości między obiektami; umie posługiwać się jednostkami: milimetr, centymetr, metr, kilometr, wykonuje łatwe obliczenia dotyczące miar długości (bez zamiany jednostek); wie, jak ważyć przedmioty, używa określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram; umie dokonać łatwych obliczeń, używając tych miar (bez zamiany jednostek); potrafi odmierzać płyny różnymi miarkami, używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra; potrafi odczytywać wskazania zegarów, zna pojęcia: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta, umie wykonać proste obliczenia zegarowe w obrębie pełnych godzin; potrafi odczytać temperaturę (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi); zna kolejność dni tygodnia i miesięcy w roku, umie odczytać, zapisać i ułożyć chronologicznie podane daty; wie, jak wykonać proste obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych; zna wartość nabywczą pieniędzy, rozumie pojęcie długu i konieczności jego spłaty; umie układać, rozwiązywać i przekształcać proste zadania o kupowaniu i płaceniu dziesiątkami w zakresie 100.
		4	Rozpoznaje i nazywa figury geometryczne, klasyfikuje figury według podanej cechy; zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej; zapisuje liczby cyframi w zakresie 1000, liczy dziesiątkami w zakresie 100 i setkami w zakresie 1000, porównuje liczby, stosując znaki <, >, =, ustala ciągi rosnące i malejące; biegle wyznacza i zapisuje sumy i różnice w zakresie 100 oraz oblicza proste przypadki w zakresie 1000; mnoży w zakresie 100 i sprawdza wyniki obliczeń za pomocą dzielenia; potrafi rozwiązywać, i układać łatwe zadania jednodziałaniowe; umie dokonać pomiaru, porównuje wyniki, stosuje jednostki (centymetr, metr, kilogram, dekagram, litr, godzina); zna banknoty i monety będące w obiegu; zna kolejność dni tygodnia i miesięcy w roku.
		3	Rozpoznaje i nazywa figury: koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt; liczy obiekty, wymienia kolejne liczebniki od wybranej liczby, także wspak w zakresie 100, porównuje liczby, stosując znaki <, >, =; wyznacza sumy i różnice, iloczyny oraz ilorazy, manipulując obiektami; stosuje zapis cyfrowy i znaki działań w samodzielnym rozwiązywaniu prostych zadań z treścią; dokonuje pomiaru, porównuje wyniki; zna banknoty i monety będące w obiegu, kolejność dni tygodnia.
		2	Prezentuje bardzo niski poziom umiejętności w zakresie czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki (stosunki przestrzenne, cechy wielkościowe, klasyfikacja); liczy obiekty i wymienia kolejne liczebniki od wybranej liczby nie zawsze poprawnie także wspak w zakresie 100; stara się prawidłowo zapisać liczby cyframi; na ogół bez większych problemów potrafi policzyć dziesiątkami w zakresie 100 i setkami w zakresie 1000; wykonując dodawanie, odejmowanie, mnożenie, dzielenie w zakresie 100 na zbiorach zastępczych, popełnia błędy; manipulując obiektami, powoli rozwiązuje proste zadania tekstowe; wykazuje słabą orientację w monetach i banknotach będących w obiegu oraz w zakresie dokonywania pomiaru.
		1	Prezentuje bardzo wolne tempo pracy i niechęć do pokonywania trudności, mimo wielu powtórzeń; popełnia liczne błędy w zakresie wszystkich czynności matematycznych, liczenia, zapisywania liczb cyframi, rachowania; ma trudności z rozwiązywaniem prostych zadań tekstowych; nie potrafi dokonać pomiarów, nie orientuje się w monetach i banknotach będących w obiegu.
ZAJĘCIA KOMPUTEROWE	W zakresie obsługi komputera	6	Wykazuje szczególne zainteresowanie nowoczesnymi technologiami informatyczno-komunikacyjnymi, samodzielnie uruchamia poznane programy.
		5	Rozwija swoje zainteresowania wykorzystując poznane programy.
		4	Umie posługiwać się wybranymi programami i grami edukacyjnymi.
		3	Posługuje się komputerem w zakresie uruchamiania programu.
		2	Potrafi posługiwać się myszką i klawiaturą.
		1	Poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego.
	W zakresie poszukiwania informacji i tworzenia własnych dokumentów: tekstów i rysunków	6	Samodzielnie wykonuje i zapisuje w postaci dokumentu swoje prace, potrafi w pełni wykorzystać możliwości programu, w którym pracuje. Umie odtwarzać animacje i prezentacje multimedialne.
		5	Samodzielnie wykonuje i zapisuje swoje prace. Potrafi kopiować i wstawiać elementy grafiki w dokumenty tekstowe. Swobodnie porusza się po stronach internetowych.
		4	Potrafi zapisać w postaci dokumentu swoje prace. Porusza się po stronach internetowych w określonym zakresie.
		3	Wykonuje proste zadania za pomocą edytora grafiki Paint i edytora tekstu Word. Potrafi znaleźć wskazane przez nauczyciela strony internetowe.
		2	Umie napisać wyrazy i zdania za pomocą klawiatury. Potrafi wybrać informacje z wybranej przez nauczyciela strony.
		1	Potrafi wpisać za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki. Umie dostrzec na stronie internetowej elementy aktywne.
	W zakresie bezpieczeństwa pracy z komputerem-	6	Zna zagrożenia dla zdrowia i własnego rozwoju, wynikające z niewłaściwego korzystania z komputera; rozumie konieczność odpowiedniego zachowania w społeczności internetowej oraz konieczność przestrzegania zasad prawa autorskiego.
		5	Zna i rozumie, jakie zagrożenia wynikają z nieprawidłowego korzystania z komputera i Internetu.
		4	Zna zagrożenia wynikające z nieprawidłowego korzystania z komputera i Internetu.

	zdrowotne i wychowawcze ograniczenia w korzystaniu z komputera	3	Wymienia niektóre lub wybrane zagrożenia wynikające z korzystania z urządzeń techniki komputerowej.
		2	Posiada rozeznanie w zakresie podstawowych zagrożeń wynikających z korzystania z urządzeń techniki komputerowej.
		1	Sprawia problemy wychowawcze związane z przestrzeganiem regulaminu pracowni komputerowej.
EDUKACJA TECHNICZNA	W zakresie znajomości środowiska technicznego	6	Samodzielnie potrafi rozpoznać i udzielić bogatej informacji na temat wybranych urządzeń transportowych, wytwórczych, informatycznych i elektrycznych; określa ich wartość z punktu widzenia cech użytkowych; zna sposoby wykorzystania sił przyrody dawniej i dziś; zna zasady montażu obwodów elektrycznych.
		5	Potrafi korzystać z podanej informacji technicznej; zna podstawowe zasady stosowania urządzeń technicznych; wymienia różne rodzaje budowli; potrafi montować modele papierowe i z tworzyw sztucznych według podanych instrukcji.
		4	Potrafi rozpoznać podstawowe maszyny i urządzenia wytwórcze; posługuje się urządzeniami zgodnie z ich przeznaczeniem; rozpoznaje różne rodzaje budowli (budynki mieszkalne, biurowe i przemysłowe) i urządzeń elektrycznych.
		3	Próbuje korzystać z prostej informacji technicznej; potrafi wykorzystać wybrane urządzenia; wymienia podstawowe rodzaje budowli; rozpoznaje niektóre urządzenia wytwórcze.
		2	Wykazuje małe zainteresowanie poznaniem i obsługą podstawowych urządzeń technicznych; w działaniach konstrukcyjnych potrzebuje pomocy nauczyciela.
		1	Nie wykazuje zainteresowania działalnością techniczną; ma trudności ze zrozumieniem podanej informacji technicznej.
	W zakresie realizacji drogi powstawania przedmiotów od pomysłu do wytworu	6	W podejmowaniu działań konstrukcyjnych prezentuje samodzielność organizacyjną i pomysłowość; z własnej inicjatywy gromadzi materiały i informacje dotyczące nauki i techniki; zawsze utrzymuje wzorowy porządek w swoim miejscu pracy.
		5	Samodzielnie dobiera odpowiednie narzędzia pracy i planuje kolejne czynności rozwiązań technicznych w obrębie realizowanego projektu; prace konstrukcyjne wykonuje starannie i estetycznie.
		4	Potrafi ciąć papier, tekturę i wybrane tworzywa sztuczne; posługuje się narzędziami zgodnie z ich przeznaczeniem; wie, że dobra organizacja działania technicznego wymaga pracy indywidualnej i współpracy zespołowej.
		3	Próbuje przedstawić własny pomysł na realizację zadań; stara się dobrać materiały i narzędzia; w miarę możliwości wykorzystuje gotowe zestawy do realizacji własnego projektu.
		2	Wykazuje małe zainteresowanie podejmowaniem działań konstrukcyjnych; nie zawsze potrafi utrzymać porządek w swoim miejscu pracy.
		1	Niechętnie podejmuje prace konstrukcyjne, w zasadzie ich nie kończy; jest chaotyczny przy organizacji warsztatu pracy, ma problemy w realizacji podstawowego zadania technicznego.
	W zakresie dbałości o bezpieczeństwo własne i innych	6	Zawsze pamięta o bezpieczeństwie w trakcie posługiwania się narzędziami i urządzeniami; zachowuje zasady i przestrzega instrukcji obsługi przy stosowaniu urządzeń technicznych; odpowiedzialnie i bezpiecznie korzysta ze środków komunikacji; wie, jak należy zachować się w sytuacji wypadku.
		5	Zna zagrożenia wynikające z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych; przestrzega przepisy ruchu drogowego; stosuje dodatkowe zabezpieczenia (odblaski); wie, jak należy się zachować w sytuacji wypadku.
		4	Nie zawsze dba o bezpieczeństwo swoje i innych; zna numery telefonów alarmowych; rozumie potrzebę znajomości i przestrzegania przepisów ruchu drogowego.
		3	Zapomina o przestrzeganiu przepisów drogowych oraz o stosowaniu dodatkowych zabezpieczeń; potrafi zachować się w środkach komunikacji miejskiej.
		2	Nie orientuje się jak zachować się w sytuacji wypadku; zapomina numery telefonów alarmowych; nie przestrzega instrukcji przy stosowaniu urządzeń technicznych.
		1	Niechętnie wykonuje prace techniczne lub ich nie kończy; nie potrafi zorganizować kolejnych etapów pracy.
WYCHOWANIE FIZYCZNE I EDUKACJA ZDROWOTNA	W zakresie sprawności fizycznej i treningu zdrowotnego	6	Aktywnie uczestniczy w zajęciach wychowania fizycznego; wykazuje dużą sprawność w opanowaniu wybranych umiejętności; chętnie bierze udział w zabawach ruchowych i grach zespołowych.
		5	Uczestniczy w zajęciach rozwijających sprawność fizyczną zgodnie z regułami; aktywnie bierze udział w zabawach zespołowych i grach sportowych.
		4	W miarę swoich możliwości stara się opanować umiejętności chwytania piłki, rzuty do celu, toczenie, kozłowanie, skoki na skakance; próbuje wykonać ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem, na przyrządzie.
		3	Wymaga zachęty w celu opanowania podstawowych umiejętności w zakresie wychowanie fizycznego; nie zawsze zgodnie współpracuje z innymi; często nie potrafi wykonać prostych zadań gimnastycznych.
		2	Sporadycznie uczestniczy w zajęciach i grach sportowych; niechętnie współpracuje z partnerem i zespołem podczas zajęć; zadania gimnastyczne sprawiają mu dużą trudność.
		1	Nie uczestniczy w zajęciach rozwijających sprawność fizyczną; nie stosuje się do przyjętych reguł podczas zajęć; nie potrafi wykonać prostych zadań gimnastycznych.
	W zakresie sportów całego życia i wypoczynku	6	Jest bardzo sprawny fizycznie; uczestniczy w zawodach sportowych; respektuje reguły fair-play; osiąga sukcesy w mini grach sportowych i terenowych; wie, jak zachować się w sytuacji zwycięstwa i porażki.
		5	Przestrzega zasad właściwego zachowania się podczas zajęć ruchowych i gier zespołowych. Chętnie bierze udział we wszystkich formach aktywności fizycznej.
		4	W miarę możliwości bierze udział w zajęciach ruchowych i grach zespołowych; potrafi wykonać niektóre rodzaje skoków na skakance; próbuje wykonać ćwiczenia równoważne.
		3	Orientuje się w prostych grach zespołowych i mini grach terenowych; wymaga zachęty do udziału w zajęciach ruchowych; nie zawsze respektuje reguły, często nie chce podporządkować się decyzjom sędziego.
		2	Bardzo rzadko bierze udział w zajęciach i grach sportowych; nie dba o dobrą współpracę z ćwiczącymi.
		1	Nie ma opanowanych umiejętności chwytu, rzutu, toczenia i kozłowania piłki; nie potrafi pokonać prostego toru przeszkód; nie współpracuje ze współćwiczącym i zespołem.

w zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej.	6	Dbą o higienę osobistą. Ma obszerną wiedzę na temat ochrony zdrowia(aktywność fizyczna, właściwe odżywianie); rozumie potrzebę pomocy dzieciom niepełnosprawnym.
	5	Potrafi wybrać bezpieczne miejsce do gier i zabaw ruchowych; rozumie utrudnienia w funkcjonowaniu niepełnosprawnych i pomaga im; wie do kogo zwrócić się w sytuacjach zagrożenia zdrowia lub życia.
	4	Dbą o prawidłową postawę przy siedzeniu, zna zagrożenia wynikające z nieposzanowania zdrowia; rozumie znaczenie właściwego odżywiania i sprawności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania organizmu.
	3	Orientuje się w sytuacji choroby i obecności dzieci niepełnosprawnych; nie zawsze potrafi wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych; posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem.
	2	Rzadko wykazuje zainteresowanie dbałością o zdrowie i higienę osobistą; posiada elementarną wiedzę na temat ochrony własnego zdrowia; nie zawsze wybiera bezpieczne miejsce do gier i zabaw ruchowych.
	1	Nie stosuje się do przyjętych zasad bezpieczeństwa podczas zabaw i gier ruchowych; nie wykazuje zainteresowania dbałością o wygląd, odżywianie i zdrowie.